

Motion till riksdagen 2023/24:905

av **Amanda Lind m.fl. (MP)**

Friluftspolitik

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla arbetet med de friluftspolitiska målen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna och stärka skyddet av den tätortsnära naturen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Naturvårdsverket bör ges resurser för att satsa på LONA-bidrag som gynnar naturvård, friluftsliv och folkhälsa och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Boverket i uppdrag att ta fram ett planeringsunderlag för bostadsnära natur för att främja en jämlik hälsa och bidra till minskad segregation och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Boverket föreskriftsrätt för friytor för lek och utevistelse vid fritidshem, skolor, förskolor och annan jämförlig verksamhet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge samtliga av landets länsstyrelser i uppdrag att, i samarbete med kommunerna, ta fram handlingsplaner för den tätortsnära naturen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skydda mer natur och inrätta fler nationalparker och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka naturhänsynen i skogsbruket och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsätta att tillgängliggöra friluftsområden för friluftsliv och besöksnäring, bl.a. genom att rusta upp och underhålla vandringsleder och raststugor, och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa två nya resurstillsatta etappmål inom miljö kvalitetsmålet Levande skogar, om attraktiv tätortsnära skog och om skogens sociala värden, och tillkännager detta för regeringen.

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna allemansrätten och öka informationen och stärka dialogen kring densamma och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla barn ska ha tillgång till Sveriges natur och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta till vara friluftslivet som en pedagogisk resurs i alla skolformer och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Skolverket i uppdrag att ansvara för det nationella målet ”Ett rikt friluftsliv i skolan” och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en förstärkt skrivning i läroplanen om elevers möjlighet till rörelse under skoldagen och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Skolverket och SPSM i uppdrag att utveckla och verka för en positiv rörelsekultur inom alla skolformer, där utomhuspedagogik, friluftaktiviteter och friluftsdagar ingår, och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka friluftslivets roll i regional utveckling och samhällsplanering och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka anslaget till friluftslivsorganisationerna och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det undantag i socialavgiftslagen för ledarsättningar som gäller för medlemmar i Riksidrottsförbundet även ska gälla friluftslivsorganisationerna och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Friluftstrenden är stark i Sverige. Den ger jobb i hela landet och ser till att fler människor får komma ut och njuta av vår fantastiska natur. Det är bra för hälsan att komma ut och röra på sig, en motvikt till dagens stillasittande. Vi tycker att det är oerhört viktigt att fler får möjlighet att komma ut i naturen. Kunskaper om naturen och möjligheten att vistas i den ger förutsättningar för ett livslångt positivt välbefinnande. Naturens starkaste skydd är också människorna som älskar den.

Tyvärr ser vi idag att det är stor skillnad mellan olika grupper i hur mycket man kommer ut i naturen; bakgrund och ekonomi spelar en viktig roll. Det finns en ”naturklyfta”. Sedan de friluftspolitiska målen kom på plats 2012 har mycket förändrats i vår omvärld. Stillasittandet hos barn ökar och vi har en tilltagande psykisk ohälsa. Barn och unga tillbringar nu 70 procent av sin vakna tid stillasittande och andelen barn som vistas varje dag i naturen har minskat från 78 procent 2003 till 49 procent 2019. Att vända denna utveckling är nödvändigt, både för enskilda barns och ungas välmående och för samhället som helhet. Ett aktivt friluftsliv är en sak som kan motverka dessa tendenser och därmed bidra till stora samhällsvinster. Varje krona som samhället satsar på fysisk aktivitet ger nästan fyra gånger tillbaka, visar brittisk forskning. Förutom att vi

mår bättre av fysisk aktivitet och den sociala kontakt som följer med friluftslivsaktiviteter, så har själva naturupplevelsen i sig en positiv inverkan på vår hälsa. Det finns vetenskapligt stöd för att utevistelse och naturupplevelser leder till en minskning av både psykisk utmattning och stress, samtidigt som det kan stärka vår självkänsla och vår kognitiva förmåga.

År 2020 beslutade kulturutskottet att genomföra en politisk uppföljning av de friluftspolitiska målen. Våren 2021 fastslogs att uppföljningen skulle inriktas mot fyra av målen: Allemansrätten, Attraktiv tätortsnära natur, Tillgång till natur för friluftsliv samt Ett rikt friluftsliv i skolan. Uppföljningen färdigställdes våren 2022 (2021/22:RFR9). Den visade att det finns behov av att stärka friluftspolitiken inom flera områden.

Miljöpartiet har i regering drivit på för att främja grönområden och tätortsnära natur, stöttat arbetet med marin pedagogik, sänkt moms på naturguidning, genomfört massiva satsningar på skydd och skötsel av värdefull natur, satsat på upprustning av leder och friluftsområden samt höjt anslaget till friluftorganisationerna. Nu behöver fler steg tas för att stärka allas tillgång till friluftslivet.

Utveckla arbetet med de friluftspolitiska målen

Riksdagens uppföljning visar att det råder en stor samstämmighet bland berörda aktörer om vikten av de friluftspolitiska målen och att de är en förutsättning för arbetet med friluftspolitikens genomförande. Samtidigt är man också överens om att målen är delvis överlappande och oprecisa och att vissa aspekter saknas. Vid Naturvårdsverkets senaste uppföljning av friluftspolitiken 2019 bedömdes tre av tio mål som oklara på grund av otillräckliga data. Tillgång till relevant statistik är avgörande för att kunna uttala sig om målen och deras utveckling över tid. Riksdagens uppföljning betonar vikten av att målen behöver bli kvantifierbara och tidsatta samt anser att regeringen bör initiera ett utvecklingsarbete hos berörda myndigheter för att förbättra statistik och underlag. Miljöpartiet instämmer i detta och föreslår att riksdagen tillkännager detta för regeringen.

Värna den tätortsnära naturen

Grundförutsättningarna för ett rikt friluftsliv handlar om att det finns tillgång till natur, att den är lättillgänglig och att den håller god kvalitet. Enligt Naturvårdsverket bor 87 % av Sveriges befolkning i tätorter och en stor del av friluftslivet utövas till vardags i det tätortsnära natur- och kulturlandskapet. Det område som har störst potential att främja friluftslivet i vardagen är ett grönområde som ligger nära, som är lätt att ta sig till och som är trivsamt att vara i.

Samtidigt finns en risk att tätortsnära natur försvinner till förmån för bebyggelse och annan markanvändning. Dessutom utsätts den befintliga tätortsnära naturen för högre tryck på grund av ökad inflyttning till tätorterna. Endast en mindre del av den tätortsnära naturen är idag skyddad. Miljöpartiet vill att anslagen till skydd av tätortsnära natur ökar.

Länsstyrelserna i de tre storstads länen har fått i uppdrag av regeringen att ta fram handlingsplaner för tätortsnära natur. Naturvårdsverket har föreslagit att alla län bör få i uppdrag att ta fram dylika handlingsplaner/-program, i samverkan med kommunerna. Miljöpartiet förordar ett sådant uppdrag.

I riksdagens uppföljning (2022) av de friluftspolitiska målen är det tydligt att ”samtliga svenska kommuner har en nyckelroll när det gäller att bevara och utveckla förutsättningarna för friluftslivet”¹. Årets statliga nedskärningar har bland annat fått konsekvensen att Naturvårdsverket inte kan bevilja några nya LONA-projekt (lokala naturvårdssatsningar) för naturvård, friluftsliv och folkhälsa. LONA är ett strategiskt sätt för staten att motivera kommuner att arbeta med friluftsinfrastrukturen genom att gå in med upp till 50 procent av en satsning. En extern utvärdering² visar att LONA ”i hög grad gynnar friluftslivet” och ”varit avgörande” för att även mindre kommuner ska bedriva naturvård och utveckla friluftslivet.

Kommittén för främjande av ökad fysisk aktivitet lämnade i juni 2023 sitt slutbetänkande Varje rörelse räknas – hur kan vi skapa ett samhälle som främjar fysisk aktivitet?³. Två förslag handlar om att stärka förutsättningarna för aktiviteter i naturen genom den fysiska planeringen. Utredningen vill att Boverket ges två uppdrag. Det första handlar om att ta fram ett planeringsunderlag för bostadsnära natur för att främja en jämlik hälsa och bidra till minskad segregation. Det andra handlar om att Boverkets önskemål om föreskriftsrätt för friytor för lek och utevistelse vid fritidshem, skolor, förskolor och annan jämförlig verksamhet bör tillstyrkas. Vi förordar dessa uppdrag till Boverket och att Naturvårdsverket ges resurser för att satsa på LONA-bidrag som gynnar naturvård, friluftsliv och folkhälsa.

Skydda mer värdefull natur och vårda befintlig natur och naturområden

För ett levande friluftsliv behöver det finnas tillgång till orörd natur och skyddade områden, som nationalparker och naturreservat. Miljöpartiet har genomfört stora satsningar i regering för att öka skyddet av natur i statsbudgeten och ökat takten i arbetet med nya och utvidgade naturreservat. Nu med den nya regeringen minskas dessa anslag, vilket innebär ett stort bakslag både för miljö-, natur- och friluftslivspolitik. Länsstyrelser över hela landet har rapporterat om att de saknar resurser för att underhålla leder, naturreservat och annan friluftsinfrastruktur. Vi förordar ökade budgetposter och fortsatt ambitiöst arbete här. Vi vill också se en bred övergång till moderna, hyggess-fria metoder inom skogsbruket och stopp för jättekalhyggen. Landskapets naturvärden kan inte upprätthållas med ett fåtal isolerade öar av skyddad natur; naturhänsynen i hela skogslandskapet måste öka.

Den nya utvärderingen av miljö kvalitetsmålet Levande skogar slår fast att målet inte kommer att nås. Redan i förarbetena till 1979 års skogsvårdslag framgick att friluftslivet ingår i de allmänna hänsyn som ska tas vid skogsskötsel. 45 år senare kan Skogsstyrelsen inte redogöra för utvecklingen av preciseringen skogens värden för friluftslivet är värnade och bibehållna. Det ”saknas systematisk insamlad kunskap och indikatorer för att följa upp skogligt friluftsliv utifrån såväl friluftslivutövare- som markägarperspektiv”, står det i utvärderingen. Det är glädjande att Skogsstyrelsen nu kommer att ta fram årlig

¹ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/rapport-fran-riksdagen/uppfoljning-av-delar-av-den-svenska_H90WRFR9.

² <https://www.naturvardsverket.se/publikationer/7000/978-91-620-7018-2/>.

³ <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2023/06/varje-rorelse-raknas--hur-skarpar-vi-ett-samhalle-som-framjar-fysisk-aktivitet/>.

statistik om den tätortsnära skogen, men datainhämtningen behöver breddas så att det går att avgöra om skogens sociala värden är värnade och bibehållna i hela landet. Här kan Skogsstyrelsens nya rapport 2023/08 om Skogens rekreativvärden komma till nytta, i vilken indikatorer för rekreativvärden kartlagts.

Svenskt friluftslivs samhällsekonomiska värde beräknades uppgå till 97 miljarder kr 2009 (i denna siffra finns inte rena ekosystemtjänster med och inte heller positiva effekter av ökad folkhälsa). Förädlingsvärdet i den svenska ekonomin till följd av svenskars friluftaktivitet uppgick till 34 miljarder kronor, vilket kan jämföras med skogsbrukets förädlingsvärde som samma år var cirka 31 miljarder kronor.

För att stärka upp arbetet med skogens sociala värden bör två nya resurstillsatta etappmål inom miljö kvalitetsmålet Levande skogar införas. Det ena om attraktiv tätortsnära skog, det andra om att skogens sociala värden ska vara värnade och stärkta.

Värna och öka kunskapen om allemansrätten

Riksdagens övergripande mål för friluftslivspolitikerna är att stödja människors möjligheter att vistas ute i naturen och utöva friluftsliv där allemansrätten är en grund för friluftslivet.

Vi vill slå vakt om allemansrätten som den ser ut idag och stärka informationen om vår svenska allemansrätt. Naturvårdsverket menar att kunskapen om allemansrätten är god, men att många personer samtidigt agerar på felaktigt sätt när de vistas i naturen. Yngre samt utrikes födda personer har generellt lägre kunskap om allemansrätten. Här ser vi i Miljöpartiet behov av stärkt dialog och kompetensutveckling kring allemansrätten samt vikten av att värna det organiserade friluftslivet, som bidrar till att förmedla kunskap om allemansrätten samt omsätta den i praktiken.

Vi ser också att mer digital information skulle behövas för att underlätta för bättre dialog mellan friluftslivet och markägare.

Stärk friluftslivet i skolan

Särskilt oroväckande är att målet om ”Ett rikt friluftsliv i skolan” har utvecklats negativt de senaste åren. Genom skolan kan alla barn i Sverige ges en likvärdig möjlighet att pröva på trygga friluftaktiviteter och skapa sig en livslång relation till naturen och till den kravlösa vistelse som många upplever där.

Av riksdagens uppföljning framgår att det finns en problematik i att Naturvårdsverket ansvarar för målet, samtidigt som man varken har väglednings- eller tillsyns rätt när det gäller skolan. Dessutom saknar såväl Skolverket som Skolinspektionen instruktioner vad gäller friluftsliv i skolan. Många lärare saknar även tillräckliga kunskaper och kompetens för att undervisa i friluftsliv. Revideringen av läroplanen som trädde i kraft hösten 2022 (Lgr22) stärkte tyvärr inte friluftslivets roll i skolan. Tvärtom togs exempelvis betygskriterier kring allemansrätten bort, vilket riskerar försvaga dess ställning på sikt. Vi förordar att Skolverket får ett tydligt uppdrag att ansvara för det nationella målet ”Ett rikt friluftsliv i skolan” och tillkännager detta för regeringen.

Det är viktigt att ta tillvara friluftslivet som en pedagogisk resurs. Friluftsliv i skolan erbjuder utmaningar och möjligheter där elever kan träna kreativitet, samarbete och problemlösningsförmåga. Det är också en ingång till att diskutera och lära mer om naturen och om hur vi använder jorden och dess resurser. Rörelse och motion i naturen

är dessutom bra för både hälsan och elevers lärande. Mer utomhuspedagogik och friluftsliv i skolan bidrar positivt till kunskapsinhämtning i de teoretiska ämnena. Det visar kunskapsöversikten Klassrum med himlen som tak (2018) från Linköpings universitet. I den framgår att det finns ”tillräcklig stark evidens för att rekommendera mer utomhusundervisning i skolans pedagogiska verksamhet – eftersom inslag av undervisning i kombination med utomhusvistelse genererar en rad positiva effekter på elevers lärande, hälsa, fysiska aktivitet och deras personliga och sociala utveckling.”

Att skolan ger alla elever erfarenhet av att vara ute i skog och mark är också avgörande för att ge alla barn och ungdomar kunskaper och erfarenheter för att självständigt kunna röra sig i naturen och ta del av friluftslivets möjligheter. I dagsläget finns friluftsliv enbart med som mål i läroplanen inom ämnet idrott och hälsa, men ett kollegialt ämnesövergripande samarbete inom området vore lämpligt. Friluftsliv har en tydlig koppling till bland annat miljöfrågor, hållbar utveckling, biologisk mångfald och klimat som alla finns med som mål inom andra ämnen. Ett kollegialt samarbete ger möjlighet till ökad måluppfyllelse och förbättrar elevernas lärande.

Alla barn och elever i Sverige ska lära sig om allemansrätten i skolan. Det är en grundförutsättning för friluftslivet, allemansrätten finns inskriven i regeringsformen och är en nationalsymbol för Sverige. Allemansrätten ger oss kunskap om både rättigheter och skyldigheter i vårt umgänge med naturen. För Miljöpartiet är det viktigt att alla barn och elever i alla skolformer lär sig vad allemansrätten är genom att använda sig av den i lärande om hållbarhet, natur och friluftsliv.

Kommittén för främjande av ökad fysisk aktivitet föreslår i sitt slutbetänkande en förstärkt skrivning i läroplanerna om elevers möjlighet till rörelse under skoldagen. Kommittén vill också ge Skolverket och SPSM i uppdrag att utveckla och verka för en positiv rörelsekultur inom alla skolformer, från förskola och fritidshem till och med gymnasieutbildning, samt utöka antalet timmar i ämnet idrott och hälsa i gymnasieskolan. Dessa förslag bör även integrera utomhuspedagogik, friluftaktiviteter och friluftsdagar. Sammanfattningsvis förordar vi en satsning på rörelse, utomhuspedagogik och friluftsliv i skolan och tillkännager detta för regeringen.

Stärk friluftslivets roll i regional utveckling och samhällsplanering

Statistik från SCB visar att friluftslivet ökade kraftigt under pandemin. 52 procent av befolkningen i Sverige var ute i skog och mark varje vecka under 2021. Det är en ökning från 33 % 2019, före pandemin. Även utländska besökare uppskattar den svenska naturen. Detta innebär totalt sett ett ökat tryck såväl på guidade naturupplevelser och det organiserade friluftslivet som på själva naturområdena. För utveckling av hållbar besöksnäring är klok förvaltning och planering av värdefull natur och friluftsområden en grundförutsättning.

Av riksdagens uppföljning framgår att det saknas statistik och uppföljning av hur många län som arbetar med att kartlägga naturlandskapen och områden som lämpar sig för friluftsliv. Knappt 60 % av kommunerna har en översiktsplan med ett avsnitt om friluftsliv eller ett planeringsunderlag om grön- eller blåstruktur för hela eller delar av kommunen.

Miljöpartiet vill se att varje länsstyrelse tar fram planer för friluftslivet. Vi vill också se ett stärkt arbete för anläggningar för idrott och aktiviteter för rörelse och friluftsliv, vilket vi utvecklar i vår idrottspolitiska motion.

Stärk friluftorganisationerna

Friluftorganisationerna spelar en mycket viktig roll för att fler människor ska komma ut i naturen. De ideella friluftorganisationerna inom Svenskt Friluftsliv omfattar 1,8 miljoner medlemskap, varav runt 300 000 är barn och ungdomar. Tillsammans består de av närmare 7 000 lokala och regionala föreningar, som bidrar med gemenskap, kunskap och friluftaktiviteter över hela landet.

Det organiserade friluftslivet är idag en underutnyttjad kraft för att stärka folkhälsan. Det är mot den bakgrunden som den statliga Kommittén för främjande av ökad fysisk aktivitet i sitt slutbetänkande föreslår en kraftfull utbyggnad av finansieringen av friluftslivet: ”Ett ökat statsanslag, som inledningsvis dubblas, skulle bidra till en ökad organisering av friluftsverksamheten i hela landet och stärka mottagarkapaciteten och ökade möjligheter för friluftorganisationerna att bidra till en aktiv fritid.”

Friluftslivets fysiska aktiviteter i naturen kompletterar idrottsrörelsens mer tävlingsinriktade verksamhet, särskilt i en tid med växande psykisk ohälsa och där åtta av tio skolbarn inte kommer upp i Folkhälsomyndighetens rekommendationer om fysisk aktivitet. Genom att röra sig i skog och mark får utövaren även ta del av naturens läkande kraft. Genom sänkta trösklar kan det organiserade friluftslivet i ännu högre grad bidra till folkhälsa, välbefinnande och att bryta ensamhet och isolering.

Under förra mandatperioden stärkte Miljöpartiet i regering det statliga anslaget till friluftorganisationerna – från 50 till 100 miljoner kronor årligen. Vi menar i enlighet med Kommittén för främjande av fysisk aktivitet att mer behövs för att den omfattande ledarledda verksamheten ska kunna nå ut till ännu fler och fortsätta överbygga naturklyftan. Av riksdagsuppföljningen framgår det att Svenskt Friluftslivs fördelning av statsbidrag till friluftorganisationer fungerar på ett bra sätt, inte minst eftersom man prioriterar satsningar för att uppfylla de tio friluftspolitiska målen samt friluftsovana grupper.

Vi vill också jämna ut skillnaderna mellan friluftsliv och idrott när det gäller sociala avgifter. Idag finns ett undantag i socialavgiftslagen som innebär att organisationer som är medlemmar i Riksidrottsförbundet kan engagera ledare upp till ett halvt basbelopp utan att behöva betala sociala avgifter för ledarens ersättning. Detta undantag gäller inte för de friluftorganisationer som inte är medlemmar i Riksidrottsförbundet. Här menar vi att friluftslivsorganisationerna, som genomför likvärdiga ledarledda aktiviteter och som tydligt bidrar till folkhälsan, bör åtnjuta samma undantag som medlemmarna i Riksidrottsförbundet.

Sammantaget bidrar friluftslivet till en positiv miljömässig, social och ekonomisk samhällsutveckling. Den uppföljning av friluftspolitiken som kulturutskottet initierade förra mandatperioden, tillsammans med Naturvårdsverkets utvärdering från 2019, utgör en mycket god grund för regeringen att föreslå hur friluftspolitiken kan stärkas framöver så att den bättre svarar mot dagens samhällsutmaningar och möjligheter. Sverige har allt att vinna på att friluftslivets många samhällsvärden bättre tas tillvara.

Amanda Lind (MP)

Katarina Luhr (MP)

Emma Nohrén (MP)

Jan Riise (MP)

Ulrika Westerlund (MP)

Camilla Hansén (MP)

Elin Söderberg (MP)

Rasmus Ling (MP)

Jacob Risberg (MP)